

Verslag symposium 'Kansen in de keten'

De programmagroep Preventie van de Nederlandse Vereniging voor Waterbeheer en de Koninklijke Vereniging voor Waterbelangen in Nederland heeft tijdens een eerder symposium diverse doelgroepen in beeld gebracht, die bij de aanpak van diffuse bronnen een belangrijke rol spelen. Tijdens het symposium 'Kansen in de keten' op 18 mei j.l. stond één van deze doelgroepen, de landbouw, centraal.

De emissies vanuit de landbouw vormen al jaren een bron van diffuse waterverontreiniging. De verdere beperking van de toelating van bestrijdingsmiddelen en de recente invoering van het Lozingenbesluit Open teelt en Veehouderij zijn stappen naar beperking van emissies. Naast deze regelgeving heeft de sector te maken met wensen en eisen vanuit de productketen. Hierbij stellen consumenten, tussenhandel, veilingen en grootwinkelbedrijven eisen aan onder andere de productiemethoden. Certificering neemt hierbij een steeds grotere plaats in.

Het symposium heeft inzicht geboden in deze productketen en de effecten daarvan. Hieronder wordt een impressie van de lezingen gegeven.

Het symposium werd geopend door de voorzitter van de programmagroep, Dick Luijendijk van het RIZA. Hij stelde de volgende vragen centraal: hoe werkt de keten?, hoe liggen de belangen?, hoe kan de overheid (waterbeheerder) hierop inhaken en wat betekent dit voor de ontwikkeling van het waterbeleid?

G. Pak, themaleider ketenbeheer bij het Centrum voor Landbouw en Milieu, vindt dat dé keten niet bestaat. Er zijn volgens hem vele ketens te onderscheiden. De directe actoren hebben hun eigen eisen en wensen: boeren willen een redelijke prijs, de groothandel een goede marge, de detailhandel een goede omzet en klantenbinding en de consument wil een lage prijs en een goede kwaliteit. De indirecte actoren als kennisinstituten, waterbeheerders (overheid), natuur- en milieuclubs trachten de directe actoren te beïnvloeden. Agrariërs accepteren eisen van de afnemer over de productiewijze gemakkelijker

dan regels die door de overheid zijn opgelegd. De overheid stelt basiseisen. 'Groene' bedrijven onderscheiden zich door aanvullende eisen. Hierbij scoren zaken die met gezondheid hebben te maken (biotechnologie, residuen van bestrijdingsmiddelen) en aanbare aspecten (dierenwelzijn) veel beter dan milieu. Ook natuur en landschap en sociale aspecten zullen deel uit gaan maken van het 'verbrede' kwaliteitsbegrip. Recente voedselschandalen maken van traceerbaarheid en kwaliteitsborging een 'hype'. Dit vereist transparante, gecontroleerde voedselketens, waarbinnen van elk product herkomst en bewerking bekend zijn.

Samenwerking in ketens staat vaak op gespannen voet met de regiefunctie die de sterkste schakel in de keten uitoefent. In toenemende mate zijn het de supermarkten die als laatste schakel invloed uitoefenen op het ketenproces en hun eisen dwingend opleggen aan voorgaande schakels. De primaire producenten zijn juist een zwakke schakel in de keten. Wie niet voldoet aan de eisen van de afnemer zal niet leveren. Ketensamenwerking is erbij gebaat als er voor alle partijen 'winst' inzigt. De (indirecte) maatschappelijke actoren kunnen een effectieve rol spelen in het ketenbeheer door milieuwensen te agenderen, te faciliteren en te participeren. Maar eerst moet goed worden gekeken hoe de relaties liggen en waar win-win-situaties haalbaar zijn.

Namens de consumenten- en milieuorganisaties gaf Th. Vogelzang van de Stichting Natuur en Milieu aan dat de dialoog tussen ketenpartijen, waaronder de consumenten, toeneemt. Steeds meer melkbedrijven hanteren een integrale milieudoelstelling, waarin onder andere verdrogingsbestrijding en energie verbruik zijn opgenomen.

Uit een marktonderzoek blijkt dat consumenten voor kwaliteit van de productie willen betalen. De consument wil wel duidelijkheid. Een supermarkt overweegt een sterrensysteem voor milieu- en diervriendelijke teelt van één tot vier sterren, waarbij drie sterren staat voor het AgroMilieukeur (AMK) en vier sterren voor biologische teelt (EKO). De verschillende (milieu)actoren zouden moeten helpen dit financieel mogelijk te maken.

Extra milieu-inspanningen binnen de landbouwsector zijn nodig: de sector staat voor de taak om de 'licence to produce' opnieuw te verwerven. Voor extra milieu-inspanningen zal hoe dan ook betaald moeten worden. De regie binnen de keten ligt nu bij de supermarkten. Vogelzang suggereert dat een nieuw soort centraal bureau levensmiddelen deze taak zou moeten overnemen. Belangrijk is dat niet langer het aanbod bepalend is, maar de vraag naar goede producten. De consument moet zijn macht doen gelden. Er zijn al voorbeelden: er is een virtuele super-

markt waar boeren en consumenten rechtstreeks handelen.

De consumenten en natuur- en milieuorganisaties met hun 3,5 miljoen leden kunnen een belangrijke factor blijken. Er is veel voorlichting nodig om dit echt van de grond te krijgen. In de discussie bleek dat Vogelzang weinig milieueffect verwacht van het Lozingenbesluit Open teelt en veehouderij en veel meer van de marktwerking. De waterbeheerder zou zich meer moeten richten op maatschappelijke organisaties om deze marktwerking richting te helpen geven.

Dhr. Grievink, algemeen directeur van Total Vision bv zette in zijn lezing 'Eisen aan de actoren: Milieu- en voedselveiligheid speerpunt in grootwinkelbeleid' uiteen waarom supermarktketens het milieu tot strategisch onderwerp hebben gemaakt. Binnen de 'battle of the stomach' gaat het om noodzaak van onderscheidend vermogen. En dat onderscheid en de meerwaarde worden gezocht door invulling te geven aan de behoefte van de consument aan veiligheid, betrouwbaarheid en welzijn.

De grotere supermarkten zijn al enkele jaren bezig om milieu als een strategisch instrument in de concurrentiestrijd te gebruiken. Door de vele internationale samenwerkingsverbanden zal er de komende jaren een steeds eenduidiger beleid ontstaan, waarbij de supermarkten hun grondstofleveranciers zullen confronteren met tal van maatregelen op het gebied van de totale bedrijfsvoering (certificering etc.).

Niet alleen zullen boeren en telers aangesproken worden op het gebruik van bestrijdingsmiddelen, gebruikte meststoffen en andere hulpstoffen, ook zullen ze in toenemende mate geconfronteerd worden met eisen ten aanzien van hygiënemaatregelen, het gebruik van water, het personeelsbeleid en dierenwelzijn.

De grote supermarktketens werken internationaal en hanteren de eisen om te mogen leveren ook internationaal. Over de eisen wordt onderling informatie uitgewisseld, binnen Eurep (Europese retailers).

Voldoe je als landbouwsector niet aan de eisen, dan ben je beperkt in je afzetmogelijkheden en zal het consequenties hebben voor de prijsstelling van de producten. De 'licence to produce' heeft geen waarde zonder 'licence to deliver'. Dat deze ontwikkeling onomkeerbaar is, blijkt inmiddels al uit talrijke praktijkvoorbeelden uit binnen- en buitenland. Zo geeft de grote Engelse supermarktketen Sainsbury sinds 1995 de voorkeur aan leveranciers die zich houden aan de voorwaarden die Sainsbury heeft opgesteld. "Our costumers wants to know, were their food come from and we have to be able to have a complete audit trail back to the farm",

is hun devies. Sainsbury eist daarom inzicht in de gehele bedrijfsvoering en de gebruikte bemestings- en bestrijdingsmiddelen. Maar ook Tengelmann (Duitsland), Super-Quinn (Ierland), Tesco (Engeland) en Albert Heijn zijn inmiddels programma's gestart waarbij strengere eisen aan leveranciers worden gesteld. In de discussie werd geopperd dat Ahold dadelijk de AID nog gaat vervangen. Dhr. Grievink gaf aan dat Ahold boeren die verboden bestrijdingsmiddelen gebruiken wel meteen schrappt als leverancier. De verschillende ketens hebben via hun huisbladen veel invloed op de wensen en dus op het koopgedrag van de consument.

De waterbedrijven hebben dus twee invalshoeken voor hun milieuzorg: via de eisen van de retailers of via voorlichting aan het publiek de vraag naar 'schone producten' te laten groeien.

H. Peelen, hoofd van de afdeling Gewasbescherming van het ministerie van LNV ging in op het toekomstig gewasbeschermingsbeleid dat in de interdepartementale hoofdlijnennotitie 'Zicht op gezonde teelt', is gepresenteerd. De hoofdrichting in deze notitie is geïntegreerde teelt op gecertificeerde bedrijven. Uiterlijk 2010 moeten alle land-

normen van de geïntegreerde teelt. De overheid stelt voor om deze certificering in de praktijk via bestaande certificeringssystemen te realiseren. Certificering sluit aan bij mondiale ontwikkelingen rond ketenvorming van met name consumentgerichte ketens. De agrarische ondernemer vormen een onderdeel van die keten. Zij zullen in toenemende mate verantwoording moeten afleggen over de kwaliteit, voedselveiligheid en milieubelasting van hun producten en productiewijzen.

Het hoofddoel is het verbeteren van de milieukwaliteit en het verhogen van de voedselveiligheid en arbeidsveiligheid. De norm zal door de overheid vooraf worden vastgesteld na overleg met alle relevante partijen. De waterbeheerders hebben hierin op drie manieren een rol: monitoring van de effecten, handhaving en signalering en stimulerend met subsidies en heffingen.

Volgens Peelen is de waterbeheerder door de regelgeving in de rol van handhaver gedwongen. Dit gaat ten koste van de stimulerende rol.

H. Hoiting, akkerbouwer in Eexterveen (Drenthe) en dagelijks bestuurslid van het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt, gaf de mening van de sector weer. "Boeren lijken te

Hoiting wijst op het gebrek aan achtergrondinformatie bij het noemen van de milieudoelen. Ook de onderbouwing van de maatregelen genoemd in het Lozingenbesluit Open teelt en veehouderij is nergens te vinden. De waterbeheerders moeten meer uitleggen. Uit de discussie blijkt dat ook de studieclubs van de landbouw kunnen worden benut voor informatie overdracht. Hiermee wordt echter maar een kleine voorhoede bereikt. Vooral het peloton moet worden gestimuleerd en geïntegreerd.

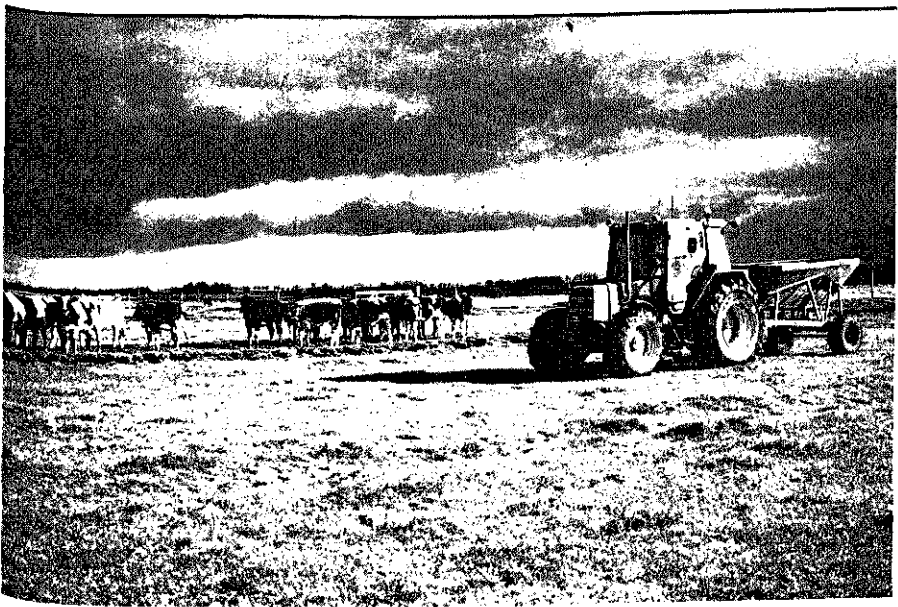
Th. Reuling, beleidsmedewerker Strategie & Kwaliteit van Waterbedrijf Gelderland gaf een toelichting op 'Regionale samenwerking als aanjager van de keten'. Het waterleidingbedrijf heeft een duidelijk belang bij milieuvriendelijke activiteiten in een grondwaterwingsgebied. Goede, geïntegreerde samenwerkingsprojecten zijn er volop, waarin vaak de boeren organisaties en bijvoorbeeld CLM, DLV en / of DLG en de waterbeheerders betrokken zijn. Reuling pleit voor een resultaatbeloning voor boeren, maar wijst erop dat dit nooit op grote schaal kan plaats vinden. Bij de gebiedsgerichte projecten blijken ook steeds weer de voorlopers onder de boeren actief deel te nemen. Het peloton wordt helaas niet altijd bereikt. Reuling geeft aan dat preventie altijd iets meer mag kosten dan curatieve maatregelen.

In de synthese van het symposium gaf mevrouw S. Plette, medewerker diffuse bronnen en landbouw bij het RIZA, een beknopte samenvatting en formuleerde, lettend op het effect van ketensturing versus regelgeving, twee vragen voor de discussie: wat als milieu als onderscheidend element vervalt bij de grote retailers en moeten de waterbeheerders en -bedrijven zich richten op de keten of op de consument?

Uit de discussie volgen de aanbevelingen: de centrale overheidsorganen als Unie van Waterschappen, het Rijk en de VEWIN moeten zich richten op de keten(partijen) en voor de individuele waterbeheerder is met name een taak weggelegd naar de boeren toe om informatie over de noodzaak van maatregelen te verschaffen. Milieu zal als onderscheidend element slechts verdwijnen als het bij alle retailers als normaal onderdeel van de werkwijze is geïncorporeerd.

Al met al een waardevol symposium dat door één van de deelnemers als volgt werd samengevat: "Heel interessant en nuttig; eigenlijk maar één dissonant, namelijk het geringe aantal (50) deelnemers".

F. v. Baardwijk, Waterschap Vallei & Eem

tuinbouwbedrijven telen volgens de normen van de geïntegreerde teelt, of te wel: een optimale balans gevonden hebben tussen bedrijfs-economische afwegingen, plantenziektekundige overwegingen, productkwaliteit, arbeidsveiligheid en milieubelasting. Chemische gewasbescherming wordt pas toegepast als preventieve maatregelen en niet-chemische methoden problematisch blijken.

Een certificaat maakt in de toekomst zichtbaar of een agrarisch bedrijf werkt volgens de

begingelen aan het einde van de keten". Het tegendeel is waar, betoogde Hoiting. Boeren weten zelf heel goed invulling te geven aan het halen van doelen die de overheid stelt. Met name het gebruik van het puntensysteem via de Milieumaatlat van het CLM wordt daarbij als een belangrijk toetsingsmiddel gezien. De boer moet zelf het middel kunnen kiezen om het doel te halen. Hierbij let de boer goed op de kosten, want de kosten van extra maatregelen kunnen niet of nauwelijks in de prijzen worden doorberekend.